

MAOZ AZARYAHU, An Everlasting Name. Cultural Remembrance and Traditions of Onymic Commemoration [Egy örök név. Kulturális emlékezés és a nevek révén történő megemlékezés hagyományai]

Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2021. 203 lap

1. MAOZ AZARYAHU a nevek emlékezetet megőrző képességének jelenségét vizsgálja monográfiájában, valamint azt, hogy a nevek ezen tulajdonsága miképpen segíti elő a halhatatlanság elérését. A kötet célja, hogy feltárja, miképp használhatóak a beszélt és írott nyelvben a nevek mint a megemlékezés eszközei hírnév szerzésére, annak megtartására, illetve marandandóvá tételére. Ennek érdekében széles körben tárja fel a megemlékezést szolgáló különféle módszereket, hidat építve az ókor és a modern kor hagyományai között.

2. A kötet nyolc fejezetből áll, beleértve a bevezetőt (1–7) és a záró megjegyzéseket (175–178). A második fejezet (9–29) a személy és a név kölcsönhatására, a név posztumusz emlékeztető funkciójára világít rá. A szerző ókori források alapján hangsúlyozza, hogy az örök név, a halhatatlanság felé vezető út gondolata már a feljegyzett történelem korai szakaszaiban megjelent. Példaként hozza fel többek közt a sumér, akkád és bibliai héber nyelvet, amelyekben a 'név' jelentésű szónak 'hírnév' jelentése is van. AZARYAHU a halál és a megemlékezés révén való további élet kérdését számtalan szögből megközelíti a kínai és görög filozófiától a különböző kultúrákból származó irodalmi művekig (pl. a Biblia, Rómeó és Júlia Shakespeare-től, Dido és Aeneas Henry Purcelltől). Ezenkívül amellet is érvel, hogy a név említésének tilalma az egyik legszigorúbb büntetés: túlmutat a halálbüntetés általi fizikai mulandóságon, ezzel is kiemelve a név és az egyén, valamint a név és a hírnév közötti szoros kapcsolatot. Egy név kiejtésének elkerülése azonban nem mindig a felejtésről és a büntetésről szól: ugyanúgy lehet a tiszteletteljes emlékezés cselekedete is. Elég, ha a világ legnagyobb példányszámban megjelent, legbefolyásosabb könyvére, a Bibliára gondolunk. A szerző kiemeli a Tízparancsolatnak Isten nevével, annak kimondásával kapcsolatos tiltását. Valakinek vagy valaminek a néven szólítása a felette való irányítást sugallja, így a zsidó istentiszteleteken a *JHVH*, azaz az úgynevezett tetragrammaton kiejtése helyett Isten megszólítására olyan helyettesítő kifejezéseket használnak, mint az *Adonáj 'Úr'* vagy *ha-Sém 'a Név'*, illetve olyanokat, amelyeket *Örökkévaló* vagy *Mindenható* formában is fordítanak.

A harmadik fejezetben (31–87) a megemlékezést elősegítő módszerekről esik szó. A fejezet első részében a szerző az irodalmat, s ezen belül is a költészetet mint a halhatatlanság elérésének eszközét vizsgálja. Bemutatja, hogy a történelem alakjai hogyan használták az irodalmat, hogy legyőzzék a feledésbe merülést, kitérve a Gilgames-eposzra és Homérosz munkáira. AZARYAHU emellett rámutat arra is, hogy az irodalom általi hírnév szorosan kötődik a mű fennmaradásához, tartósságához, utókor általi kanonizációjához. Ezt követően a nevek elhelyezése kerül fókuszba: feliratok, emléktáblák, vesztességlisták. Az utóbbi kiemelt szerepet kapott a szerző kutatásában: négy alfejezetet is szentelt a témának, kezdve az I. uri dinasztiától, amikor először jelent meg a kapcsolat egy sír és a halott neve között. A szerző bemutatja, honnan származik a háborús áldozatlisták temetkezési helyeken való elhelyezésének gyakorlata; nyomon követi ennek a szokássá alakulását és továbbfejlődését különböző kultúrákban (pl. az ókori Rómában, Franciaországban a forradalom idején, az Amerikai Egyesült Államokban a polgárháborút követően, Poroszországban). Az utóbbi kapcsán kitér az azonosítatlan áldozatokra való megemlékezésre is. A fejezet utolsó alegységében helyek elnevezéséről van

szó. A helynevek elsődleges funkciója a helyek megjelölése egy térbeli tájékozódási rendszeren belül, nem elhanyagolható azonban, hogy emlékező funkciót is betöltenek.

A nevek veszteséglistán való feltüntetésének számtalan módszerével foglalkozó fejezetben (89–111) a szerző különbséget tesz a lineáris és nem lineáris felsorolás között. Az előbbi kapcsán a mű sorra veszi a különböző eljárás módokat: törzsi és földrajzi elrendezésben, rang szerinti sorrendben, betű- és időrendben. A nem lineáris megjelenítést AZARYAHU többek között emlékkerteken keresztül szemlélteti; ilyen például a trieszti Parco della Rimembranza és a Tel-Avivban található Gan HaBanim. A könyv betekintést nyújt a 2001. szeptember 11-ei terrortámadások áldozatait megőrkítő New York-i emlékmű, valamint az izraeli Yad VaShem elrendezési koncepciójába is.

A kötet következő fejezete (113–133) a feliratokra és utcanevekre fókuszálva annak tárja fel a lehetőségeit, hogy miként lehet túllépni a pusztán névleges megemlékezésen. Az utcanevék térmegjelölésként való használata például jelentéstani eltolódást okoz: a személynev egy hellyel való társítását követően különböző hírekbe, diskurzusokba, eseményekbe keveredik, és olyan történetekben is elhangzik, amelyek semmilyen módon nem kapcsolódnak a személynev eredeti viselőjéhez. Egy személy nevének használata ilyenkor ugyanis inkább a hol-ra utal, nem a ki-re. Ennek a szemantikai eltolódásnak az az eredménye, hogy a legtöbb ember nincs tisztában az utcanevék megemlékező funkciójával mindennapi kontextusukban. A könyv Tel-Avivtól Berlinig végigvezeti az olvasót a hasonlóan felmerülő kérdésekre adott különböző megoldásokon, legyenek azok versek, idézetek vagy valamilyen digitális lehetőség alkalmazása.

A szerző egy fejezet erejéig (135–159) jellemzően szemiotikai nézőpontból is megközelíti a névtani megemlékezés lehetőségeit, hiszen az egyénekről való megemlékezés a képi ábrázolás (pl. portrék, szobrok, emléktáblák domborművei) révén párhuzamos a nyelvi megemlékezéssel. Ezen eszközök hatékonynak bizonyulnak a megemlékezés megkönnyítésében: a képpel és a névvel való megemlékezés nemcsak hogy nem zárja ki, hanem eredendően kiegészíti egymást.

A könyv utolsó előtti szakaszában (161–174) a nevek maradandóságát, tűrőképességét vizsgálja a szerző. A helynevek eltűnhetnek, miután az általuk jelölt hely megsemmisül, vagy elveszthetik eredeti jelentésüket. A név szándékos eltüntetése egy feliratról a *damnatio memoriae* egyik ismert módszere. Például az ókori egyiptomiak úgy gondolták, hogy a nevük kimondása elengedhetetlen a következő világban való létezésükhöz, ezért a nevük kitörlése a feliratokról súlyos büntetésnek számított. A név általi megemlékezésnek a politikai rezsimekkel és ideológiai rendszerekkel való összekapcsolódása különösen sebezhetővé teszi a megemlékezés ezen módját a történelem változásaival szemben, amint azt egy több országon átívelő példasor is szemlélteti. A szerző azonban kiemeli azt is, hogy sok helynév, bár a táblákról és térképekről eltávolították, fennmaradt-fennmaradhatott a mindennapi, népi névhasználatban.

3. A kötet mondanivalóját számos idézet és kép illusztrálja, amelyek jó részét a szerző készítette kutatásai során. Közöttük magyarországi példákat is találhatunk (mint Királyi Pál domborműve és emléktáblája a fővárosi Királyi Pál utcában, a mezőkövesdi *Marx Károly utca* > *Morvay János utca* régi és új utcanévtáblákon). A könyv széles körben, számos kultúrát és korszakot átívelően járja körül a névvel történő megemlékezés kérdéskörét, s új megközelítésben mutatja be a nevek halhatatlanságot nyújtó funkcióját, a feledésbe merülést leküzdeni képes erejét.

BAUER BLANKA

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2411-2457>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Gazdaságtudományi Kar